

NAIDA

NOZIEGUMI

Kas ir naida noziegumi?

Kā ziņot par naida noziegumiem?

Palīdzības iespējas cietušajiem

Noderīgi tālruņi un adreses

Naida noziegumi

Brošūru sagatavojis Latvijas Cilvēktiesību centrs

© Latvijas Cilvēktiesību centrs, 2008

Izdevums sagatavots iespiešanai: SIA *Puse Plus*

KAS IR NAIDA NOZIEGUMI?

Pēdējos gados Latvijā arvien biežāk novērojamas neiecietības izpausmes pret personām ar atšķirīgu ādas krāsu, rasi, etnisko izcelsmi, seksuālo orientāciju. Tās izpaužas kā nicinoši, nereti pārkāpumu sludinoši, izteikumi vai pat vardarbīgi uzbrukumi cilvēkiem viņu ādas krāsas dēļ, ebreju kapu vai piemiņas vietu apgānīšana (apzīmēšana ar kāškrustiem, citiem nacistu simboliem), homoseksuālu cilvēku apmētāšana ar izkārņījumiem, u.c.

Šīs neiecietības izpausmes var nosaukt dažādi – rasistiski, antisemītiski, homofobiski motivēti noziegumi, taču to pamatā ir aizspriedumi vai naidi pret indivīdiem vai sabiedrības grupu etniskās piederības, rases, reliģijas, seksuālās orientācijas, valodas, invaliditātes, u.c. pazīmju dēļ. Tāpēc tie tiek saukti par naida noziegumiem. Nereti uzbrucējs var arī maldīgi personu uztvert kā piederīgu kādai no minētajām grupām, u.c. un var tāpēc tai uzbrukt. Arī šādi gadījumi ir naida motivēti noziegumi.

Naida noziegumi var atstāt ilglaicīgas traumatiskas sekas, īpaši, ja persona no tiem cietusi vairākkārt. Naida noziegumi var izpausties dažādos veidos:

- Rasistiski izteikumi (piemēram, draudi, aizskaršana), kas var būt gan mutiski, gan rakstiski
- Īpašuma bojāšana (izsisti logi, pārdurtas automašīnas riepas, u.c.)
- Kapu apgānīšana
- Rasistiska vai cita naidīga satura izplatīšana (skrejlapas, grāmatas, u.c.)
- Aizskaroši grafiti
- Fiziska vardarbība

Latvijas Krimināllikumums paredz kriminālatbildību par naida motivētiem noziedzīgiem nodarījumiem (naida runu, naida motivētiem uzbrukumiem, citām prettiesiskām darbībām) rasu, nacionālās, etniskās, kā arī reliģiskās piederības dēļ (KL 78., 150., 151. pants). Likums arī nosaka, ka rasistisks motīvs ir atbildību pastiprinošs apstāklis visu noziedzīgu nodarījumu gadījumā. (48. pants). Krimināllikumā nav atsevišķu normu par noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret personu tās seksuālās orientācijas dēļ, šādos gadījumos tiek piemērotas KL vispārējās normas.

KĀ ZIŅOT PAR NAIDA NOZIEGUMIEM?

Ja ir noticis uzbrukums, konstatēta īpašuma bojāšana, vai veiktas citas prettiesiskas darbības **zvaniet uz glābšanas dienestu 112** (no fiksētā vai mobilā tālruņa) vai **uz 02** (no fiksētā tālruņa) vai **dodieties uz tuvāko Valsts policijas iecirkni**.

Notikuma vietā

Ja ir noticis noziegums vai cits likumpārkāpums, policijai ir pienākums izbraukt uz izsaukumu. Kad policija ierodas notikuma vietā, tā veic visas nepieciešamās izmeklēšanas darbības, t.sk. nozieguma vietas apskati un liecinieku aptauju. Līdz policijas ierašanai, saglabājiet notikuma vietas apstākļus un neko nemainiet.

Atcerieties faktus: * kad ? kur? * kas? * ko? *?

Rūpīgi fiksējiet jebkuras spēka izmantošanas pazīmes. Saglabājiet sabojātas, saplēstas vai netīras drēbes un jebkuras citas lietas, kas varētu kalpot kā pierādījumi.

Ja konstatēti etnisko, reliģisko, u.c. grupu aizskaroši grafiti, tad tos nofotografējiet. Nekādā gadījumā nemēģiniet tos notīrīt, kamēr nav ieradusies policija.

Policijas iecirknī

Jūs varat doties arī uz policijas iecirkni. Lai justos drošāk, varat ierasties ar personu, kas var jūs atbalstīt. Policijas iecirknī varat sniegt rakstisku iesniegumu par notikušo, vai to darīt arī mutiski gan latviešu, gan kādā svešvalodā. Uz Jūsu sniegtās informācijas pamata tiks sastādīts iesnieguma protokols. Ja Jūs neprotat latviešu valodu, Jums ir tiesības lietot valodu, kuru jūs protat. Šādas tiesības jums ir arī visā iespējamā kriminālprocesa gaitā. Nepieciešamības gadījumā Jums bez maksas ir jānodrošina tulka palīdzība.

Iesniegumā jāmin:

- Jūsu vārds, uzvārds, adrese un kontakttelefons
- Kad un cikos tas notika
- Nozieguma vieta (pēc iespējas konkrētāk, iela, māja, u.c.)
- Kas izdarīja noziegumu: vārds, personas pazīmes
- Kas notika
- Vai jums nodarīti miesas bojājumi, vai esat bijuši pie ārsta
- Kāds, jūsuprāt, bija nozieguma motīvs
- Vai notikušajam bija liecinieki

Jūs varat arī nosūtīt iesniegumu tuvākajam Valsts policijas iecirknim pa pastu. Lai arī iesniegumu var iesniegt jebkurā valodā, ieteicams to darīt latviešu, krievu, angļu vai kādā citā plašāk lietojamā valodā, lai policija varētu pēc iespējas ātrāk uzsākt izmeklēšanu.

Ja iesniegums satur ziņas, kuras norāda uz iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, tas kalpos par iemeslu kriminālprocesa uzsākšanai. Ja kriminālprocess tiks ierosināts pēc Krimināllikuma 78.panta, Valsts policija lietu tālākai izmeklēšanai nosūtīs Drošības policijai.

Ja esat ieguvis traumas noziedzīga nodarījuma rezultātā, atcerieties noteikti apmeklēt vai nu ģimenes ārstu, vai ārstniecības iestādes uzņemšanas nodaļu, lai tiku fiksētas iegūtās traumas medicīnas dokumentos. Ja griezīsieties "ātrajā palīdzībā" (uzņemšanas nodaļā), tad arī mediķiem ir pienākums ziņot policijai par kriminālajām traumām, par ko policija tad arī var uzsākt kriminālprocesu.

Pēc kriminālprocesa uzsākšanas, Jums, iespējams, būs papildus jāveic tiesu medicīniskā ekspertīze, lai noteiktu savainojumu smaguma pakāpi un darbspējas zudumu. Uz tiesu medicīnisko ekspertīzi var norīkot tikai policija.

KAS IR CIETUŠAIS?

Cietušais kriminālprocesā var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, t.i., morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums. **Par cietušo persona tiek atzīta ar policijas vai prokuratūras lēmumu.** Jums ir tiesības pieprasīt, lai policijas darbinieks vai prokurors Jums izskaidro Jūsu tiesības un pienākumus.

KRIMINĀLPROCESA GAITA

Pirmstiesas kriminālprocess sastāv no izmeklēšanas un kriminālvajāšanas. Ja ir ierosināts kriminālprocess, Jums būs noteiktā laikā jāierodas pie izmeklētāja uz pratināšanu. Par to Jums paziņos pavēstē vai pa telefonu. Pratināšanas laikā policijas darbinieks Jūs lūgs sniegt plašāku informāciju par notikušo un tā tiks fiksēta protokolā, kas Jums būs jāparaksta. Pirms parakstīšanas, rakstīto rūpīgi izlasiet, norādiet uz neprecizitātēm, sniedziet papildinājumus, ja tādi nepieciešami. Piemēram, **ja uzskatāt, ka noziegums bija rasistiski motivēts, tad pārliecinieties, ka tas tiek ierakstīts nopratināšanas protokolā.**

Pēc tam, kad pieņemts lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu, policija veic nepieciešamās procesuālās darbības līdz brīdim, kad tiek noskaidrota persona, kura saucama pie kriminālatbildības un kriminālprocess nodots prokuroram kriminālvajāšanas uzsākšanai.

Prokurors uzsāk kriminālvajāšanu, pieņemot lēmumu par personas saukšanu pie kriminālatbildības (apsūdzību). Ja prokurors atzīst pierādījumus lietā par pietiekamiem, lai uzturētu apsūdzību tiesā, viņš pieņem lēmumu par krimināllietas nodošanu tiesai.

Ja ar Jums saistītā lieta būs nonākusi tiesā, Jūs saņemsiet pavēsti uz tiesu, kurā būs norādīts tiesas sēdes laiks un vieta. Tiesas sēdē Jums būs jāsniedz policijai sniegtā informācija par notikušo. Tā, kā no nozieguma izdarīšanas brīža līdz tiesas sēdei nereti var paiet ilgāks laiks, būtu vēlams detalizēti fiksēt informāciju jau pēc notikušā. Atkarībā no noziedzīga nodarījuma smaguma, tiesa var vainīgo personu sodīt ar brīvības atņemšanu, piespiedu darbiem, naudas sodu. Ja personas vaina nebūs pierādīta vai arī lietā netiks konstatēts noziedzīga nodarījuma sastāvs, personu var arī attaisnot.

2006.gada jūnijā Rīgā divi gados jauni vīrieši uzbruka Ruandas pilsonim, arī organizācijas „Afrolat” biedram. Uzbrucēji, izsauca dažādus rasistiskus saukļus un apsaukājot ādas krāsas dēļ, iesita viņam ar pudeli pa galvu un nogāza zemē. Uzbrucēji mēģināja aizbēgt no notikuma vietas, bet cietušais kopā ar Policijas akadēmijas studentu, kas bija šā notikuma liecinieks, palīdzēja policijai uzbrucējus notvert. 2007.gada janvārī Rīgas apgabaltiesa atzina abus par vainīgiem rasistiskā uzbrukumā un piesprieda attiecīgi sešus un astoņus mēnešus cietumā.

JURIDISKĀ PALĪDZĪBA CIETUŠAJAM

Cietušajam ir tiesības juridiskās palīdzības sniegšanai uzaicināt advokātu. Juridiskās konsultācijas (piemēram, kā uzrakstīt iesniegumu policijā, kā sastādīt prasības pieteikumu par kompensāciju, u.c.) Jums var sniegt arī nevalstiskās organizācijas.

Tiesības uz valsts nodrošināto juridisko palīdzību ir personām, kas ieguvušas **maznodrošinātas vai trūcīgas personas statusu**, vai kuras, ievērojot to īpašo situāciju, īpašuma stāvokli un ienākumu līmeni, nav spējīgas daļēji vai pilnībā nodrošināt savu tiesību aizsardzību. Vienas lietas ietvaros persona var saņemt:

- juridiskas konsultācijas – līdz 3 stundām;
- palīdzību procesuālo dokumentu sagatavošanā – līdz 3 dokumentiem;
- pārstāvību tiesā – līdz 40 stundām.

Lai saņemtu valsts nodrošināto juridisko palīdzību, cietušajam jāgriežas Juridiskās palīdzības administrācijā (JPA). Cietušajam ir jāaizpilda valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības pieprasījuma veidlapa, kā arī jāiesniedz vairāki citi dokumenti. JPA izvērtē cietušā pieprasījumu un norīko juridiskās palīdzības sniedzēju palīdzības sniegšanai konkrētajā lietā.

CIETUŠĀ TIESĪBAS UZ MATERIĀLU UN MORĀLU KOMPENSĀCIJU

Valsts kompensācija vardarbīgos noziegumos cietušajiem

Ja noziegums ir ticis vērst pret personas, kas atzīta par cietušu, dzīvību, veselību vai dzimumneaizskaramību un cietušā veselībai ir nodarīti **smagi vai vidēja smaguma miesas bojājumi vai iestājusies personas nāve**, cietušajam ir tiesības saņemt valsts kompensāciju. Šīs tiesības cietušajam ir neatkarīgi no tā, vai vainīgais ir vai nav noskaidrots vai viņš saskaņā ar Krimināllikumu nav saucams pie kriminālatbildības. Cietušajam izmaksājamās valsts kompensācijas maksimālais apmērs ir 10 minimālās mēneša darba algas.

Ja cietušais no noziedzīgā nodarījuma izdarītāja vai līdzdalībnieka jau ir saņēmis kompensāciju par nodarīto kaitējumu un to pierāda maksājumu apliecinošs dokuments, valsts kompensācija tiek samazināta atbilstoši jau saņemtajai kompensācijai. **Cietušajam ir tiesības saņemt kompensāciju 1 gada laikā no brīža, kad viņš ticis atzīts par cietušu.**

CITI KOMPENSĀCIJAS PIEPRASĪŠANAS VEIDI

Kriminālprocesa kārtībā

Kriminālprocesa ietvaros Jums ir tiesības iesniegt pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju jebkurā kriminālprocesa stadijā līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai.

Jūs iesniedzat pieteikumu procesa virzītājam (policijai, prokuratūrai, tiesai) par Jums nodarītā **morālā aizskāruma, fizisko ciešanu un mantiskā zaudējuma apmēru**. Pieteikumā **jāpamato pieprasītās kompensācijas apmērs**. Mantiska zaudējuma gadījumā Jums jāiesniedz visi dokumenti, kas apliecina izdevumus, kas Jums radušies nozieguma rezultātā (izsistu logu atkārtota iestiklošana, drēbju salabošana, grafiti aizkrāsošana, u.c.). Pieteikumu var iesniegt rakstveidā vai izteikt mutvārdos. Pieteikumu var iesniegt arī tad, ja nav noskaidrota pie kriminālatbildības saucamā (-s) persona (-s). Par šo pieteikumu Jums nav jāmaksā valsts nodeva.

Pieteikuma sastādīšanai iesakām griezties pie jurista.

Civilprocesa kārtībā

Ja uzskatāt, ka ar kompensāciju nav atlīdzināts viss radītais kaitējums, Jums ir tiesības prasīt tā atlīdzināšanu **civilprocesa kārtībā**, tomēr tad ir jābūt noskaidrotai vainīgajai personai. Nosakot atlīdzības apmēru, tiek ņemta vērā kriminālprocesa ietvaros saņemtā kompensācija. Pieprasot atlīdzību civiltiesiskā kārtībā, cietušais ir atbrīvots no valsts nodevas.

CITAS PALĪDZĪBAS IESPÉJAS

Bērniem

Bērniem, kuri kļuvuši par noziedzīga nodarījuma, ekspluatācijas, seksuālās izmantošanas, vardarbības vai jebkādas citas nelikumīgas, cietsirdīgas vai cieņu aizskarošas darbības upuris, ir tiesības uz sociālo rehabilitāciju. Nepieciešamā palīdzība tiek sniegta no valsts budžeta līdzekļiem.

Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem bērnam, kurš cietis no vardarbības, bez maksas sniedzama **neatliekama medicīniskā palīdzība un veselības pakalpojumu aprūpes minimums**. Bērnam ir arī tiesības uz **sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem** dzīvesvietā – līdz desmit 45 minūšu konsultācijām vai rehabilitācijas iestādē – sociālās rehabilitācijas kurss līdz 30 dienām. To vai bērnam nepieciešama palīdzība rehabilitācijas institūcijā, nosaka psihologs vai sociālais darbinieks.

Medicīniskā palīdzība

Neatliekamas medicīniskās palīdzības gadījumā ātrās medicīniskās palīdzības izsaukšanai jāzvana:

- pa tālruni **03** (no fiksētajām abonenta tālruņa līnijām)
- **112** (pa mobilajiem tālruņiem).

Latvijā nav vienotas valsts finansētas sistēmas, kas nodrošinātu sociālo rehabilitāciju pieaugušajiem, kas cietuši no vardarbīgiem un citiem noziegumiem. Vardarbības upuriem palīdzību sniedz atsevišķas NVO.

Psihologiskā palīdzība

Krīžu un konsultāciju centrs „Skalbes”

Krīžu un konsultāciju centrs “Skalbes” ir sabiedriska organizācija, kas sniedz psihologa, psihoterapeita, jurista un psihiatra konsultācijas Rīgas iedzīvotājiem, it īpaši krīzes situācijās. Uz konsultācijām var pieteikties pa tālruni **67222922**, vai arī personiski griežoties centrā. Katru dienu tiek rezervētas divas stundas apmeklētājiem krīzes situācijā, kad ir pieejama tūlītēja konsultācija bez iepriekšēja pieraksta.

Norīkojumu uz konsultācijām Krīžu un konsultāciju centrā „Skalbes” Rīgas iedzīvotāji var saņemt attiecīgās pašvaldības sociālajā dienestā.

Rīgas iedzīvotāji var saņemt 6 bezmaksas psihologa konsultācijas: 1) krīzes situācijās (t.i. pēc pārdzīvotas vardarbības, katastrofas, traumas, tuvinieka slimības, pēkšņas nāves vai kāda cita traumējoša, pēkšņa notikuma – vidēji līdz 6 mēnešiem pēc notikušā); 2) Rīgas iedzīvotāji ar zemu ienākumu līmeni (ja ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē ir mazāki par valsts noteikto iztikas minimumu), tai skaitā maznodrošinātie un invalīdi; 3) nepilngadīgajiem krīzes situācijās (tai skaitā vecāku šķiršanās) – bez laika ierobežojuma.

NODERĪGI TĀLRUŅI UN ADRESES:

- Valsts iestādes:**
- Vienotais glābšanas dienests – 112
 - Valsts policija – 02
 - Ātrā palīdzība – 03
 - Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes anonīmais uzticības tālrunis (automātiskais atbildētājs) – 67086677
 - Juridiskās palīdzības administrācija bezmaksas telefons 80001801
Apmeklētāju pieņemšana 9:00-17:00
Brīvības gatvē 214, Rīga, LV 1039
E-pasts: jpa@jpa.gov.lv
www.jpa.gov.lv

Zvērināti advokāti Latvijā: <http://www.advokatura.lv/?open=advokati&lang=lat>

Juridiskās palīdzības sniedzēju saraksts

(zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi,
kuri noslēguši juridiskās palīdzības līgumu):

http://www.jpa.gov.lv/lat/informacija_juridiskas_palidzibas_sniedzaji/advokatu_saraksts/

Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība maznodrošinātām un trūcīgām personām:

http://www.jpa.gov.lv/lat/aktualitates/pazinojumi_presei/?doc=248

Buklets “Valsts kompensācija cietušajiem”:

http://www.jpa.gov.lv/lat/aktualitates/pazinojumi_presei/?doc=157

Valsts tiesu medicīnas ekspertīzes centrs (Rīgas pilsēta, rajons):

Cietušo un aizdomās turēto personu izmeklēšanas nodaļa (ambulance. Var griezties tikai ar policijas norīkojumu) Rīgā, Maskavas ielā 80 no 9:00 līdz 15:30.

Tālrunis 67223357.

Rajonos griezties Tiesu medicīnas ekspertīzes nodaļās

<http://www.vtmec.gov.lv/?mn=1610>

Nevalstiskās organizācijas

Latvijas Cilvēktiesību centrs: LCC mājas lapā pieejama veidlapa, kuru aizpildot, iespējams ziņot par naida noziegumiem. <http://www.humanrights.org.lv/html/lv/jomas/29537.html>

Alberta iela 13, 7.stāvs

Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67039290

e-pasta adrese: office@humanrights.org.lv
<http://www.humanrights.org.lv>

Biedrība „Afrolatviskā asociācija”

Lāčplēša iela 43/45-11, Rīga, LV 1011, Latvija
e-pasts: africalv@hotmail.com
<http://www.afrolat.lv>

Lesbiešu, geju, biseksuālu, transpersonu un viņu draugu apvienība „Mozaika”:

Ģertrūdes iela 19/21 – 5, Rīga, LV 1011
Tāl. (+371) 26672358
e-pasts: office@mozaika.lv
<http://www.mozaika.lv>

Križu un konsultāciju centrs „Skalbes”

(Rīgas iedzīvotājiem)
Bezmaksas tālrunis 80009000
Kungu iela 4, Rīga
e-pasts: skalbes@skalbes.lv
<http://www.skalbes.lv>

Brošūra sagatavota un izdota ar Eiropas Savienības finansiālu atbalstu. Par brošūras saturu pilnībā atbild Latvijas Cīvēktiesību centrs, un tās saturs nevar tikt uzskatīts par Eiropas Savienības viedokli.